

УДК 336.648
JEL G21; Q14

КРЕДИТНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

О. Агрес, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0003-3398-0933

Г. Марків, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0001-5292-0982

Ю. Томашевський, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0003-4039-8271

Львівський національний університет природокористування

<https://doi.org/10.31734/economics2023.30.059>

Агрес О., Марків Г., Томашевський Ю. Кредитна підтримка сільськогосподарських підприємств в умовах війни

У статті визначено, що ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств часто залежить від доступу до фінансових ресурсів. У цьому контексті особливо важливе кредитування аграрних підприємств з боку банківського сектору або гарантування таких кредитів за рахунок державних цільових програм підтримки сільського господарства.

Обґрунтовано, що вагомою підтримкою сільськогосподарських товаровиробників стала програма «Доступні кредити 5-7-9», головна мета якої – стимулювання інвестиційних кредитів. Проте з перших місяців існування її напрям змістився в бік антикризової підтримки бізнесу: спочатку під час карантину, а потім і під час війни. Можливості прокредитуватись за такими умовами дозволяють підтримувати аграрним бізнесом національну економіку, створюючи попит у суміжних галузях та надаючи робочі місця на селі.

Наведено основні причини відхилення заявок кредиторами, а саме: необґрунтований бізнес-план, поганий фінансовий стан, зіпсована ділова репутація, відсутність належної звітності.

Відображено Топ-10 банків за кількістю та сумою укладених договорів у межах програми. Програмою «Доступні кредити 5-7-9» скористалися ті підприємства, які раніше не користувалися послугами банків. Протягом 2022 р. обсяги нових кредитів відчутно зросли. Причиною стало те, що програма розширилася і могла бути застосована для суб'єктів господарювання всіх розмірів. Визначено, що в структурі кредитування переважають кредити сільськогосподарським товаровиробникам. Лідером серед банків для сільськогосподарських підприємств у напрямі підтримки посівної виступає ПриватБанк, наступним за рейтингом є ОщадБанк. Комерційні банки також надавали кредити для переробки сільськогосподарської продукції.

Однак на сьогодні проблемою залишається те, що банки побоюються кредитувати аграріїв із зони бойових дій навіть попри гарантії держави, а якщо і кредитують, то тільки тих, з ким мають довгу історію роботи. Крім того, щоб отримати агропідприємству кредит, потрібно зібрати низку документів та довести свою кредитоспроможність. Складна процедура отримання кредиту та низька кредитоспроможність багатьох підприємств галузі перешкоджають розвитку кредитних відносин. Вирішення цих проблем матиме важливе значення для фінансового забезпечення операційної діяльності товаровиробників, їх інноваційного розвитку та продовольчої безпеки країни.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, кредитування, доступні кредити, пільгове кредитування.

Ahres O., Markiv H., Tomashevskiy Yu. Credit support of agricultural enterprises in war conditions

The article determines that the effective functioning of agricultural enterprises often depends on the access to financial resources. In this context, lending to agrarian enterprises by the banking sector or guaranteeing such loans at the expense of the state targeted agricultural support programs is particularly important.

It is substantiated that the Program «Affordable Credits 5-7-9» has become a significant support for agricultural producers, as its main purpose is to stimulate investment loans. However, since the first months of its existence, its direction has shifted towards anti-crisis business support: first, during the quarantine, and then, during the war. Under such conditions, opportunities to obtain credit allow agrarian business to support the national economy by creating demand in related industries and providing jobs in the countryside.

The work names the main reasons for rejecting applications by creditors, particularly, unreasonable business plan, poor financial conditions, tainted business reputation, lack of proper reporting.

The article provides a list of Top 10 banks by the number and amount of concluded contracts within the Program. The program «Affordable Credits 5-7-9» was used by those enterprises that had not previously used the bank services. During 2022, the volume of new loans increased significantly. The reason was that the Program expanded and could be applied to business entities of all sizes. It was determined that in the structure of crediting, the dominating position was taken by the loans to agricultural producers. PrivatBank is the leader among banks for agricultural enterprises in the direction of seed support, followed by OshchadBank. These commercial banks also provided loans for agricultural products processing.

However, the problem today is that banks are afraid to lend to farmers from the combat zone, even despite the state's guarantee, and if they do lend, then only to those with whom they have a long history of cooperation. In addition, in order to get a loan for an agricultural enterprise, it needs to collect a number of documents and prove its creditworthiness. The complicated procedure for obtaining a loan and the low creditworthiness of many enterprises in the industry hinder development of the credit relations. Solution of these problems will be important for the financial support of the operational activities of commodity producers, their innovative development and the country's food security.

Key words: agricultural enterprises, lending, available loans, preferential lending.

Постановка проблеми. Сільськогосподарські підприємства є життєво важливим елементом економіки будь-якої країни. Вони забезпечують продовольство, створюють робочі місця та впливають на економічний розвиток регіонів. Однак ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств часто залежить від доступу до фінансових ресурсів. У цьому контексті кредитування відіграє важливу роль, надаючи сільськогосподарським підприємствам можливість розвиватися і зростати. Це пояснюється специфікою галузі: обмежений фінансовий резерв, сезонність виробництва та тривалість виробничого циклу. За умов війни кредитна підтримка цього сектору економіки є надзвичайно важливою та необхідною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням кредитування сільськогосподарських підприємств займається багато вчених, зокрема науковці О. Малій [2], М. Негрей, А. Татаренко, І. Костенко [4] та О. Трофімцева [5] вивчали основні проблеми довоєнного аграрного сектору, що перешкоджали подальшій ефективній діяльності сектору, аналізують вплив воєнних дій на території України на функціонування аграрного сектору. Провідні фахівці Національного інституту стратегічних досліджень [1] вивчають потенціал агропромислового комплексу в умовах системних ризиків, досліджують напрями державної політики щодо убезпечення української економіки від загроз, спричинених агресивною політикою РФ.

Незважаючи на проведені дослідження, питання кредитної підтримки сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану залишається все ще недостатньо вивченим, що й зумовило вибір напрямку нашого дослідження.

Постановка завдання. Завданням статті є дослідження кредитної підтримки сільськогосподарських підприємств в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення стабільного та безперервного виробничого процесу на сільськогосподарських підприємствах необхідно здійснити балансування потоку оборотних коштів, які забезпечують діяльність підприємств поза сезоном збуту основної продукції. У цьому контексті особливо важливе кредитування аграрних підприємств з боку банківського сектору або гарантування таких кредитів за рахунок державних цільових програм підтримки сільського господарства. Тому Уряд ухвалив постанову «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо забезпечення кредитної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам» [6], якою визначена фінансова підтримка для аграріїв на період воєнного стану. Ця постанова більше розрахована на малі та середні підприємства з оборотом, що не перевищує 20 млн євро на рік, та які обробляють до 10 000 га землі. Суть полягає в компенсації відсоткової ставки за залученими кредитами. Максимальна сума кредиту, на який поширюється компенсація відсоткової ставки, становить до 50 млн грн.

Вагомою підтримкою сільськогосподарських товаровиробників стала програма «Доступні кредити 5-7-9». Ця програма стартувала у 2020 р. для стимулювання інвестиційних кредитів. Але з перших місяців існування її напрям змістився в бік антикризової підтримки бізнесу: спочатку під час карантину, а потім і під час війни.

Програма ґрунтується на механізмі часткової компенсації відсоткових ставок. Відсоткова ставка за кредитами, отриманими банками, визначається ринковими умовами: до вартості депозитів, вираженої в українському 3-місячному індексі депозитних ставок UIRD, додається спред

для покриття операційних витрат, кредитного ризику та забезпечення прибутковості. Банки, по суті, отримують компенсацію за плаваючими ставками, які переглядаються щоквартально на основі змін у UIRD. На початку дії програми відсоткова ставка за кредитом становила 17–19 % річних. Проте боржники сплачували лише низьку фіксовану відсоткову ставку від 5 % до 9 %.

Банківська різниця компенсується Фондом розвитку підприємництва за рахунок бюджетних коштів.

Доступність таких кредитів зі звичайною ставкою з частковою компенсацією держави, та ще й з державними гарантіями неабияк зацікавила агропідприємства (рис. 1).

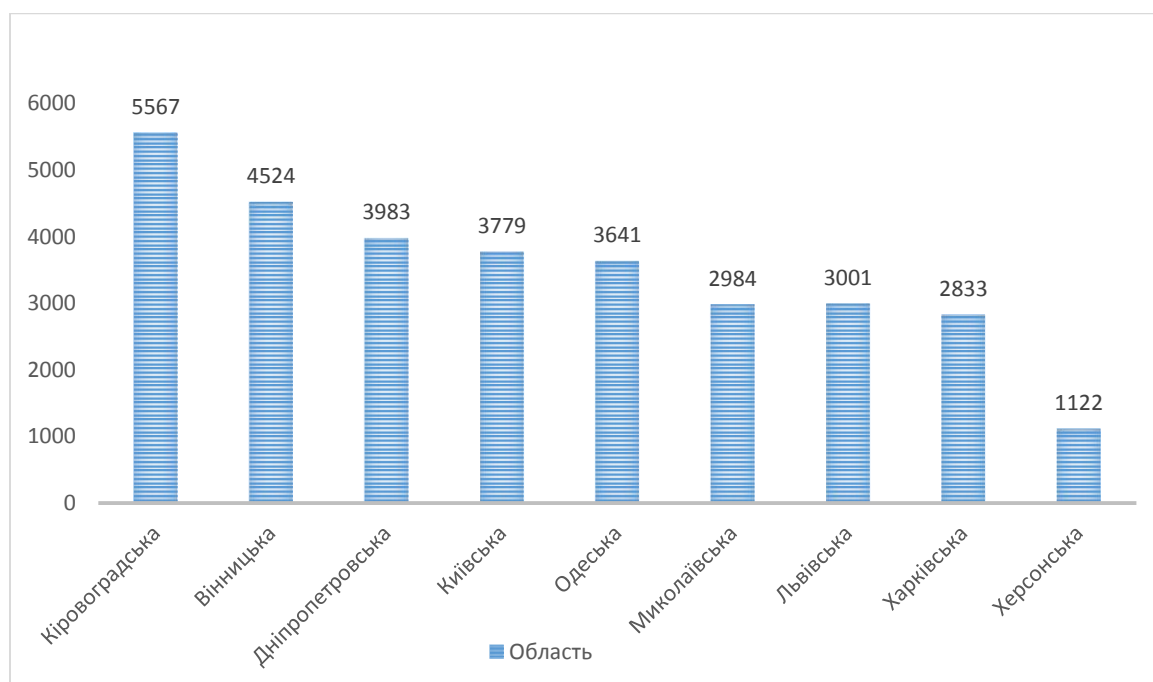

Рис. 1. Кількість сільськогосподарських товаровиробників, які скористалися програмою «Доступні кредити 5-7-9», 2022 р.

З рис. 1 бачимо, що досить велика кількість сільськогосподарських підприємств по всій Україні отримала кредитні кошти, які використовує на закупівлю насіння, добрив, пально-мастильних матеріалів для підготовки до посівної та збору врожаю, на виплату заробітної плати працівникам тощо. Можливості прокредитуватись за такими умовами дозволяють підтримувати аграрним бізнесом національну економіку, створюючи попит у суміжних галузях та надаючи робочі місця на селі. Зазначимо, що сьогодні галузь забезпечує левову частку валютних надходжень і тримає курс гривні.

У 2022 р. кредити здійснювались майже винятково за цією програмою. Станом на кінець січня цього року доступним кредитуванням скористалися майже 44 000 сільськогосподарських товаровиробників. Обсяг залученого кредиту за всіма програмами кредитування становить понад 95 млрд грн, зокрема залучені під рефінансу-

вання за програмою портфельних гарантій 80 % – майже 25 млрд грн [4].

Програма висуває лише загальні вимоги до позичальників, а остаточний вибір клієнтів залишається за банком. Кредитори схвалюють приблизно 60 % заявок, отриманих під час програми.

Основними причинами відмови були необґрунтований бізнес-план, поганий фінансовий стан, зіпсована ділова репутація, відсутність належної звітності.

У структурі кредитування завжди переважають кредити сільськогосподарським товаровиробникам. Станом на середину грудня 2022 р. 53 % затверджених кредитів припадало на сільське господарство, 24 % на торгівлю та 14 % на промисловість [3].

Програмою «Доступні кредити 5-7-9» скористалися ті підприємства, які раніше не користувалися послугами банків. Протягом 2022 р. обсяги нових кредитів відчутно зросли. Причи-

ною стало те, що програма розширилася і могла бути застосована для структур усіх розмірів.

Боржники цінують вигідні умови та за можливості справно обслуговують позики, щоб зберегти доступ до програми. Якість обслуговування позик тривалий час була дуже високою. У 2020–2021 рр. частка непрацюючих кредитів у програмі не перевищувала 1 %. Проте з лютого 2022 р. вона значно зросла і на початок листопада сягнула 8 % [3].

Зараз у програмі беруть участь 45 банків. На державні банки припадало 40 відсотків усіх вида-

них кредитів за вартістю контрактів. Майже таку ж частку забезпечили банки іноземної банківської групи. У більшості банків переважає антикризове кредитування.

Державні банки активніше надавали початкові кредити у 2022 р., тоді як українські та іноземні приватні банки мають вищу частку кредитів рефінансування.

На рис. 2 відобразимо Топ-10 банків, які діють у програмі «Доступні кредити 5-7-9» станом на 01.2023 р. [3].

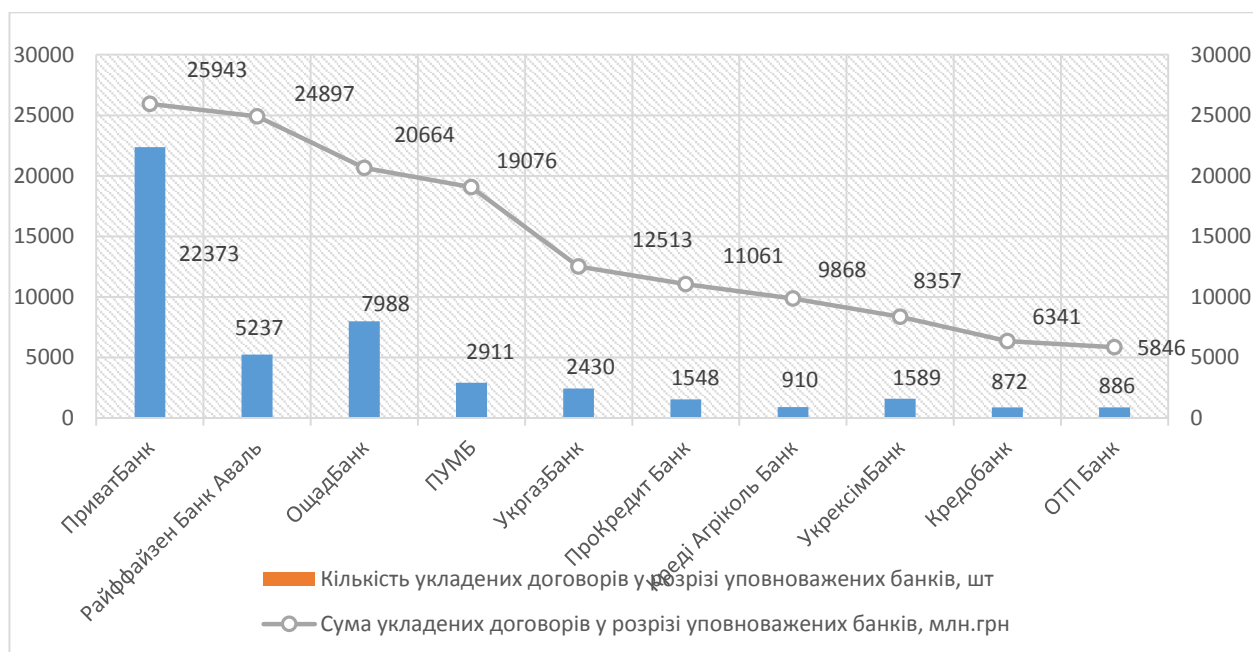

Рис. 2. Топ-10 банків за кількістю та сумою укладених договорів у межах програми «Доступні кредити 5-7-9»

З моменту старту Державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %» суб'єкти підприємництва отримали від уповноважених банків 54 560 кредитів на загальну суму 171,23 млрд грн, з яких 35 184 – від банків державного сектору економіки на загальну суму 69,08 млрд грн (станом на 13.02.2023 р.) [3].

За період дії воєнного стану в Україні в рамках Державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %» укладено 19 738 кредитних договорів (рис. 3) на загальну суму 81,61 млрд грн (у тому числі банками державного сектору – 14 708 кредитних договорів на суму 42,44 млрд грн), з яких:

- 0,83 млрд грн – на інвестиційні цілі;
- 6,69 млрд грн – як антикризові кредити;
- 4,36 млрд грн – як рефінансування попередньо отриманих кредитів;
- 25,86 млрд грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників;

- 43,85 млрд грн – на антивоєнні цілі [3].

Зокрема, слід відзначити такі напрями кредитування, як підтримка посівної та переробка сільськогосподарської продукції (див. табл.).

Як бачимо (див. табл.), лідером серед банків для сільськогосподарських підприємств у напрямі підтримки посівної виступає ПриватБанк, наступним за рейтингом є ОщадБанк. Ці два банки також надавали кредити для переробки сільськогосподарської продукції, зокрема 1 млн грн надано ПриватБанком, 3 млн грн ОщадБанком.

Переважання програм із компенсацією ставок до нуля, підвищення ринкових відсоткових ставок та стрімке зростання портфеля значно підвищили витрати уряду на фінансування програми. Цьогоріч замість запланованих 3 млрд грн необхідно сплатити понад 9 млрд грн. Ці витрати передбачено в бюджеті, проте їх здійснюють із затримкою. На початку листопада 2022 р. борг

становив 2,6 млрд грн – це рівноцінно сумі компенсації відсотків за два місяці. Цей борг стримує банки від подальшого використання програми.

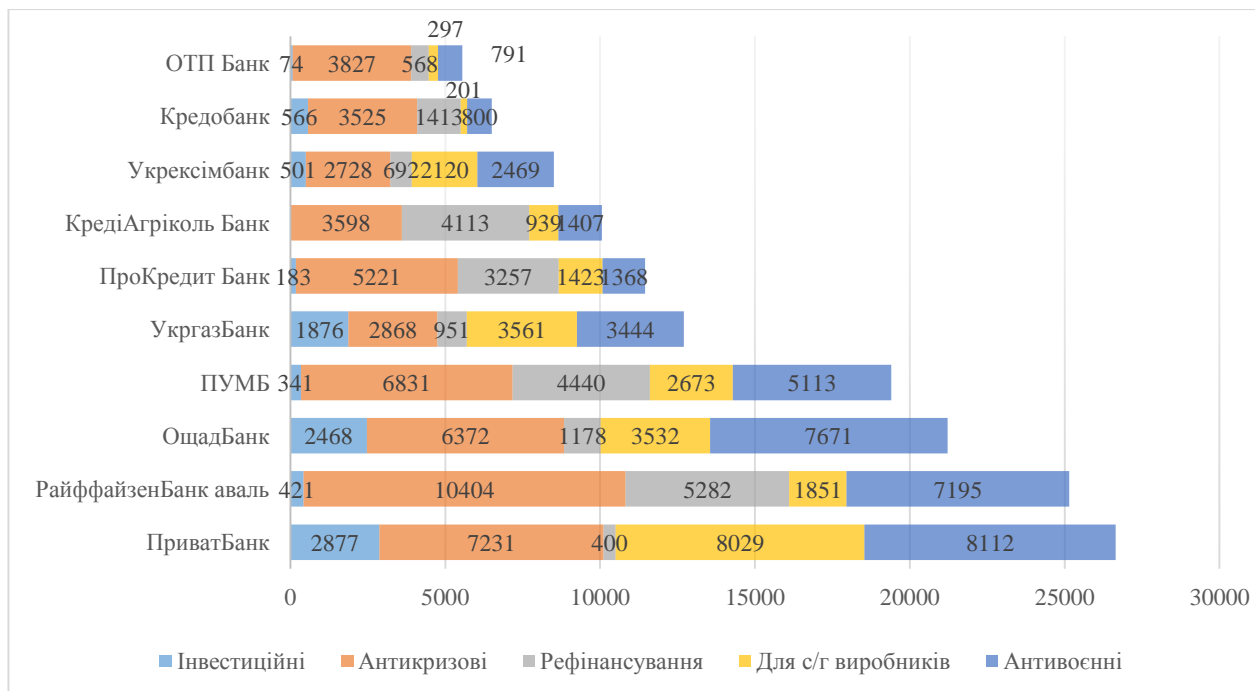

Рис. 3. Розподіл укладених кредитних договорів у розрізі цілей кредитування

Таблиця

Кредитування банками сільськогосподарських підприємств в рамках Програми «Доступні кредити 5-7-9» станом на 12.06.2023 р.

Банк	Підтримка посівної, млн грн	Переробка (с.-г.), млн грн
ПриватБанк	11212	1
ОщадБанк	3756	3
РайффайзенБанкАваль	1644	-
ПУМБ	3197	-
ProCreditBank	2316	-
УкргазБанк	3995	-
CredoBank	988	-

В умовах війни державна підтримка є запорукою доступу бізнесу до кредитів. Тож у 2023 р. вагома роль програми збережеться, оскільки розширення програми потребуватиме додаткових ресурсів. Більшість підприємств вже адаптувалася до роботи в умовах війни та відновила виробництво, тому варто розглянути можливість підвищення ставок (збільшити ліміти кредитування з 90 млн грн до 180 млн грн на одне підприємство).

Однак на сьогодні проблемою залишається те, що банки побоюються кредитувати аграріїв із зони бойових дій навіть попри гарантії держави, а

якщо й кредитують, то тільки тих, з ким мають довгу історію роботи. Крім того, щоб отримати агропідприємству кредит, потрібно зібрати низку документів та довести свою кредитоспроможність. Складна процедура отримання кредиту та низька кредитоспроможність багатьох підприємств галузі перешкоджають розвитку кредитних відносин. Таким чином, вирішення проблеми кредитування сільськогосподарських підприємств при підтримці Кабінету Міністрів, Міністерства аграрної політики, Міністерства фінансів, Міністерства економіки, Національного банку та банківського сектору матиме важливе

значення для фінансового забезпечення операційної діяльності товаровиробників, їх інноваційного розвитку та продовольчої безпеки країни.

Висновки. Кредитна підтримка сільськогосподарських підприємств є важливим інструментом для безперебійного функціонування та розвитку аграрного сектору. Запровадження урядом пільгового кредитування «Доступні кредити 5-7-9» дозволило суб'єктам господарювання отримати необхідні фінансові ресурси для існування. Проте складна процедура отримання кредиту та низька кредитоспроможність багатьох підприємств галузі перешкоджають розвитку кредитних відносин. Таким чином, вирішення проблеми кредитування сільськогосподарських підприємств за підтримки уряду та банківського сектору матиме важливе значення для фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств та подальшого розвитку їх інноваційного потенціалу.

Бібліографічний список

1. Аграрний сектор економіки: підсумки 2022 та прогноз на 2023 рік. URL: <https://niss.gov.ua/en/node/4860> (дата звернення: 17.05.2023).
2. Малій О., Сизикова Н. Залучення банківських кредитів для формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. URL: [Maliy_BANKivs_ki_kredyty.pdf](https://maliy_bankivs_ki_kredyty.pdf) (дата звернення: 19.06.2023).
3. Мінфін. За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» видано 19 738 пільгових кредитів на 81,6 млрд грн. URL: https://sed-rada.gov.ua/novini-mista/minfin-za-chas-diyi-voennogo-stanu-v-mezhah-derzhavnoyi-programi-dostupni-krediti-5-7-9-vidano-19-738-pilgovih-kreditiv-na-816-mlrd-grn_13-02-2023 (дата звернення: 19.06.2023).
4. Негрей М., Тараненко А., Костенко І. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. doi: 10.32782/2524-0072/2022-40-38.
5. Негрей М. В., Трофімцева О. В. Аналіз функціонування аграрного сектору України в умовах війни. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Економічна»*. 2022. Вип. 102. С. 49–56. URL: <https://periodicals.karazin.ua/economy/article/view/20374> (дата звернення: 13.05.2023).
6. Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо забезпечення кредитної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 берез. 2022 р. № 378. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/378-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.05.2023).

Стаття надійшла 22.06.2023